

Jerzy Kułaczkowski

Wychowanie duchowe dziecka w rodzinie w świetle wybranych tekstów Biblii

---

Studia nad Rodziną 14/1-2 (26-27), 31-37

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ks. Jerzy KUŁACZKOWSKI

WYCHOWANIE DUCHOWE DZIECKA W RODZINIE W ŚWIETLE WYBRANYCH TEKSTÓW BIBLI

Rzeczywistość, w której żyje współczesny człowiek budzi coraz większy niepokój. Jest on związany ze zjawiskami, które dotyczą młodzieży i coraz częściej także dzieci w wieku wczesnoszkolnym, a nawet przedszkolnym. Niepokój wynikający z tych zjawisk jest spowodowany zachowaniami ludzi w tym wieku, których to zachowań nie można w pełni wytłumaczyć za pomocą racji jedynie rozumowych. Zachowania te, coraz częściej określane są przez diagnozujących je specjalistów oraz posługujących egzorcyzmami kapłanów jako „zaburzenia duchowości”. Stąd wynika aktualność tematu wychowania duchowego człowieka, zwłaszcza wychowania duchowego dziecka, które jest najbardziej na takie oddziaływania podatne. Ponadto, ponieważ rodzina jest podstawowym i pierwszym środowiskiem wychowania człowieka, dlatego, odniesienie się do wychowania duchowego dziecka w rodzinie, jest w pełni uzasadnione i obecnie aktualne. Tym bardziej, jeśli dotyczy to przedstawienia tej problematyki w świetle wskazań tekstów biblijnych, zawierających Słowo Boże (por. KO 9)¹.

Ważne są odpowiedzi na dwa istotne pytania dotyczące tego tematu: czym jest duchowość, co należy rozumieć pod pojęciem „duch” w ujęciu Biblii oraz jak powinno przebiegać kształtowanie tej duchowości w rodzinie według wskazań zawartych w tekstach biblijnych. W Piśmie Świętym, termin oddany w tłumaczeniu polskim jako „duch”, często odnoszony jest do życia ludzkiego, czy w ogóle do człowieka. Dlatego celem prawidłowego zrozumienia treści zawartej w tym terminie, należy najpierw odwołać się do etymologii

---

¹ Por. Papieska Komisja Biblijna, Interpretacja Pisma Świętego w Kościele, Poznań 1994, s. 64.

biblijnej, określającej istotę duchowości. Nie jest to termin jednoznaczny². Przyjmując fakt, że Kościół katolicki, uznał na Soborze Trydenckim dwa teksty Biblii, jako natchnione, czyli obowiązujące katolików (*Septuaginta*, czyli przekład grecki Starego Testamentu z języka aramejskiego i hebrajskiego oraz *Wulgata*, czyli przekład łaciński Biblii, którego dokonał św. Hieronim na przełomie IV i V wieku po Chrystusie)³, to w tekstach tych można znaleźć, trzy charakterystyczne słowa, które odnoszą się do duchowości człowieka. W tekście greckim występuje słowo *pneuma*, w tekście łacińskim *spiritus*, natomiast w tekście hebrajskim wyrażenie *ruah*. W Biblii terminy te są używane w szerokim znaczeniu. Nie są więc one jednoznaczne⁴. Jednak kategorią łączącą te trzy terminy jest odniesienie ich do tego, co łączy człowieka z Bogiem. Można więc stwierdzić, opierając się na etymologicznym znaczeniu tych słów, że „duch” lub „duchowość” w człowieku oznacza to wszystko, co bezpośrednio odnosi się do Boga. W związku z tym, można postawić pytanie: co jest główną przeszkodą w realizacji tego odniesienia człowieka do Boga, czyli w realizacji tak rozumianej duchowości. Odpowiedź na to pytanie można uzyskać odwołując się do tekstów biblijnych. Teksty te największą przeszkodę w realizacji duchowości człowieka, czyli jego więzi z Bogiem określają terminem „szatan”, „diabeł”⁵. Nie oznacza to, że inne trudności, zwłaszcza natury duchowej, nie istnieją, ale, że ta przeszkoda jest największa. To ona głównie utrudnia, a niekiedy wręcz uniemożliwia wychowanie duchowe dziecka w rodzinie.

---

² J. Guillet, Duch, w: Słownik Teologii Biblijnej, red. X. Leon-Dufour, Poznań 1990, s. 224-226.

³ H. Muszyński, Charyzmat natchnienia biblijnego, w: Wstęp ogólny do Pisma świętego, red. J. Szlaga, Poznań-Warszawa 1989, s. 90; F. Zorell, *Lexicon hebraicum et arameicum Veteris Testamenti*, Roma 1968, s. 760-761; J. Homerski, Duch w pismach natchnionych Starego Testamentu, *Rzac* 1997, nr 4, s. 7-23; H. Langkammer, Jaką rolę odegrało *pneuma* w literaturze sapiencjalnej Starego Testamentu, *QS* 1998, nr 7, s. 55-60; H. Langkammer, *Życie człowieka w świetle Biblii*, Rzeszów 2001, s. 30-32; A. Tronina, Tekst Pisma świętego, w: Wstęp ogólny do Pisma świętego, red. J. Szlaga, Poznań-Warszawa 1989, s. 164-166. 168-169.

⁴ P. Briks, *Podręczny słownik hebrajsko-polski i aramejsko-polski Starego Testamentu*, Warszawa 1999, s. 325; R. Popowski, *Słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, Warszawa 1999, s. 268.

⁵ A. Tronina, *Diabolos i symbolen*, w: *Z zagadnień dobra i zła według Biblii*, red. J. Flis, Lublin 1990, s. 57-64; S. Jędrzejewski, *Przymierze a początek zła: Rdz 1-11*, *ZN KUL* 1997, nr 1-2, s. 25-40

Powstaje więc pytanie, czy w ogóle, a jeżeli tak, to co mówi Biblia na temat, tak rozumianego wychowania duchowego dziecka w rodzinie, jako podstawowego i najważniejszego środowiska wychowawczego. Uzyskanie odpowiedzi na to pytanie może być trudne, ponieważ powstawanie tekstów biblijnych posiada długą historię⁶. Można jednak dokonać pewnej syntezy, która zbiera wszystkie istotne i najważniejsze aspekty dotyczące wychowania duchowego dziecka w rodzinie. Powstaje więc pytanie, które fragmenty Biblii można uznać za taką syntezę. Zasadniczo jest ona zawarta w Ewangeliah synoptycznych, które są tak określane, ponieważ zawierają paralelne teksty, czyli, że nawiązują one do tej samej sytuacji, ale przedstawiają ją w różnych aspektach⁷. Pierwsza w kolejności powstania była Ewangelia według św. Mateusza⁸, której nadrzędną myślą było stwierdzenie, że Jezus jest obiecany Mesjaszem, to znaczy, że w Nim wypełniają się wszystkie starotestamentalne zapowiedzi. Jest On Zbawicielem, który wyzwala ludzi ze zła, a obdarza dobrem. Drugi w kolejności Ewangelista to św. Marek, który przedstawia Jezusa, jako Syna Bożego, pełnego mocy Bożej, dzięki której może pokonywać szatana. Jezus wyzwala ludzi z wpływu szatana. Wyrazem posiadania mocy przez Jezusa są liczne uzdrowienia, których On dokonuje oraz wypędzenia złych duchów, które wychodzą z ludzi, gdy mają do czynienia z Jezusem Chrystusem, Synem Bożym. Ewangelia według św. Łukasza, przedstawia Jezusa jako tego, który objawia ludziom pełnego miłosierdzia Boga Ojca⁹.

Wszystkie te trzy, wyżej przedstawione aspekty, odnoszą się do prawd dotyczących wychowania duchowego dziecka w rodzinie. Uwzględniając te fakty, należy więc postawić pytanie: jakie fragmenty tekstów biblijnych odnoszą się do tej sytuacji wychowawczej. Istnieją trzy teksty paralelne, które wprost pouczają o prawdach związanych z wychowaniem duchowym dziecka w rodzinie. Są nimi: Mt 17,14-23; Mk 9,14-32¹⁰; Łk 9,37-43. Jednak, aby w pełni zrozumieć prawdy zawarte w opisie tej sytuacji, należy najpierw uwzględnić jej kontekst, którym są dwa sąsiednie teksty, nawiązujące do dwóch istotnych faktów, które mają kluczowe znaczenie dla zrozumienia prawd zawartych

---

⁶ A. Läpple, *Od Księgi Rodzaju do Ewangelii*, Kraków 1983.

⁷ R. Bartnicki, *Ewangelie synoptyczne. Geneza i interpretacja*, Warszawa 1993; J. Czernski, *Ewangelie synoptyczne, Wprowadzenie i komentarz*, Opole 1990; *Wstęp do Nowego Testamentu*, red. R. Rubinkiewicz, Poznań 1996, s. 98-105.

⁸ J. Czernski, *Mateusz i jego Ewangelia*. STHSO 1995 nr 15, s. 47-68; A. Kowalczyk, *Geneza Ewangelii św. Mateusza*, Ugd 1992, nr 8, s. 5-18.

⁹ K. Romaniuk, *Nowy Testament bez problemów*, Warszawa 1983 s. 38.

¹⁰ R. Rozdeba, *Jezus cudotwórca w świetle Mk 9,14-29*, SzSK 1993, nr 4, s. 25-28.

w analizowanej sytuacji. Pierwszy fakt odnosi się do przemienienia Jezusa na górze Tabor, który w tym wydarzeniu objawia swą boską moc. Fakt drugi, to zapowiedź męki i śmierci Chrystusa, czyli ataku złego ducha, piekiel na Niego. Te dwa wydarzenia pozwalają lepiej zrozumieć istotę analizowanej sytuacji.

Wszystkie wyżej przytoczone teksty, przedstawiają sytuację, w której pewien ojciec przychodzi do Jezusa z ważną prośbą. O ważności tej prośby świadczy fakt, że w Ewangelii według św. Mateusza występuje określony wyraz, za pomocą którego ojciec dziecka zwraca się do Pana Jezusa: „zmiłuj się nad moim snem” (Mt 17,15). W tekście Łk 9,37 jest wyrażenie: „mam tylko jego”, czyli dziecko to jest jedynym synem ojca. Wyrazy te zwracają uwagę na cierpienie, którego doświadcza ojciec widząc swojego syna. Można więc postawić pytanie: z czym przychodzi ojciec do Pana Jezusa? Przychodzi on z prośbą, aby Jezus ulitował się nad jego synem, co stwierdza św. Mateusz: „Panie, zmiłuj się nad moim synem, bo jest lunatykiem” (Mt 17,14). Ewangelista podaje też w tym stwierdzeniu przyczynę choroby. Mk 9,17 określa tę przyczynę jako: „ma ducha niemego”. Z kolei w Łk 9,38-39 zawarte jest stwierdzenie: „Nauczycielu, błagam Cię, spojrzij na mego syna, bo mam tylko jego. A oto duch go chwyta”. Więc problem syna jest problemem duchowym. Pojawia się zasadne pytanie, czego dotyczy ten problem? Dotyczy on objawów działania złego ducha. Wszyscy trzej Ewangelściści opisują je w podobny sposób. Św. Mateusz przedstawia je jako „często wpada w ogień lub w wodę” (Mt 17,15). Św. Marek, jako „ma ducha niemego”, czyli nie może mówić i nie może słyszeć, (...) gdziekolwiek go pochwyti, rzuca nim na ziemię, a on się ślini, i zgrzyta zębami, i drętwieje” (Mk 9,18). Zły duch czyni to po to, aby zabić syna. Św. Łukasz stwierdza: „oto duch go chwyta, on zaś nagle krzyczy” (Łk 9,39). To są objawy działania złego ducha, opętania. Ojciec więc, przychodzi do Pana Jezusa, ponieważ widzi, że jego ukochany syn jest opętany. Jest to największy problem duchowy, z którym zetknął się ojciec i syn. Następnie, ojciec stwierdza, że prosił o pomoc uczniów Jezusa, aby wyrzucili z syna złego ducha, ale oni nic nie mogli zrobić. Pojawia się więc pytanie o przyczynę tej niemożności uczniów Chrystusa. Zanim Jezus wskaże tę przyczynę, zwraca się najpierw do uczniów z gorzkimi słowami wyrzutu, które przytacza każdy z Ewangelistów: „przewrotne pokolenie niedowiarków”. Muszą budzić głębokie zdumienie te słowa Chrystusa, które są skierowane nie do ogółu ludzi, lecz do wybranych przez Niego uczniów, najbliższych Jego współpracowników. W dodatku, Jezus kieruje do nich słowa zawodu w wyrażeniu: „jak długo mam was jeszcze znosić?”, które także przytaczają wszyscy Ewangelściści. Następnie, Jezus polecił

przyprować opętanego chłopca i postawił ojcu pytanie o chwilę, od której chłopiec doświadcza działania złego ducha. Ojciec stwierdził, że te objawy towarzyszą chłopcu od „dzieciństwa” (Mk 9,21)¹¹. Takie stwierdzenie nie daje pewności, że występują one od urodzenia chłopca. Można więc przypuszczać, że skoro „od dzieciństwa”, to najprawdopodobniej nie jest to wina samego dziecka, że został opętany przez złego ducha. Powstaje więc pytanie o rzeczywistą przyczynę tego opętania. Być może, przyczyna ta tkwiła w grzechu, jaki mógł być udziałem przodków dziecka i jego skutki przeszły na następne pokolenia. Do takiego wniosku upoważniają inne teksty biblijne, które poświadczają, że człowiek może być dotknięty skutkami działania złego ducha lub grzechu, jakie były udziałem przodków. W związku z tym, nie można obarczać odpowiedzialnością za to opętanie tego syna, czy widzieć przyczynę tego w jego czynach, zwłaszcza jeśli uwzględnimy fakt, że w świetle tekstów biblijnych, dziecko jest zazwyczaj przedstawiane jako osoba niewinna, nieskazitelna¹². Pan Jezus często odwoływał się do symboliki dziecka, podkreślając tę wartość dziecka („jeśli nie staniecie się jak dzieci, nie wejście do królestwa niebieskiego” – Mt 18,3), to można przypuszczać, że przyczyn opętania syna należy szukać w działaniach innych ludzi, ich grzechach. Wobec tej sytuacji, Jezus wprost nazywa złego ducha. Św. Mateusz zanotował, że Jezus nakazał surowo złemu duchowi (w tekście występuje nazwa „czart wyszedł z niego” – Mt 17,18). Podobnego terminu używa św. Marek, stwierdzając, że Jezus nakazał duchowi niememu i głuchemu, aby wyszedł z chłopca i nigdy już do niego nie wracał (Mk 9,25). Św. Łukasz stwierdza: „Jezus zgromił ducha nieczystego” – Łk 9,42. Te trzy różne terminy: „czart, duch niemy i głuchy, duch nieczysty”, wskazują na złego ducha, szatana.

W analizowanym tekście biblijnym zawarta jest jeszcze jedna ważna prawda, dotycząca wychowania duchowego dziecka w rodzinie. Ewangelista używa znamienych zwrotów na określenie procesu, którego dokonuje Jezus, który nie wdaje się w dialog ze złym duchem. Św. Łukasz stwierdza wprost, że Jezus „zgromił ducha nieczystego”. Z kolei św. Marek odnotował, że Jezus „rozkazał”, a św. Mateusz używa wyrażenie, że Jezus „nakazał mu surowo”. Te wyrażenia są wskazówką, jak należy postępować w wychowaniu duchowym dziecka. W obliczu działania złego ducha, jako niszczyciela życia du-

---

¹¹ W tekście greckim występuje w tym miejscu wyraz *paidiothen*, który należy tłumaczyć jako dzieciństwo, czyli okres niedojrzałości człowieka. R. Popowski. Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu. Warszawa 1997, s. 456; X. Leon-Dufour. Słownik Nowego Testamentu. Poznań 1998, s. 234.

¹² L. Ryken. J. Wilhoit. T. Longman, Słownik symboliki biblijnej, Warszawa 2003, s. 173.

chowego człowieka, należy działać stanowczo. Jakakolwiek forma dialogu ze złym duchem prowadzi do zniszczenia tego, kto z nim dialoguje. Inne teksty biblijne potwierdzają to, przytaczając słowa Chrystusa.

Wracając z kolei do pytania o przyczynę niemożności wypędzenia złego ducha przez uczniów Pana Jezusa, należy skoncentrować się na słowach, które skierował Pan do nich. Są one zawarte w wyrażeniu: „pokolenie niedowiar-ków” – Mt 17,17; Mk 9,19; Łk 9,41. Wyrażenie to wyraźnie sugeruje brak wiary u apostołów. Nie można więc wychować duchowo człowieka, jeśli nie jest się człowiekiem wierzącym. Powstaje więc pytanie o istotę wiary. Co to znaczy, być człowiekiem wierzącym? W kontekście trzech analizowanych tekstów, wiara nie może się ograniczać jedynie do rozumowego przyjęcia przez człowieka prawd objawionych przez Boga. Wiara, w świetle sytuacji przedstawionej w tych tekstach to przyjęcie mocy Bożej i życie tą mocą. Nie można być człowiekiem wierzącym, jeśli nie żyje się w mocy Bożej. Potwierdza to także tekst *Listu św. Jakuba* – Jk 2,14. Apostołowie przyjęli rozumowo fakt, że Jezus jest Synem Bożym, ale nie przyjęli mocy Jezusa Chrystusa, jako Syna Bożego. Dlatego nie mogli oni wypędzić złego ducha. Wynika z tego wniosek, że nie można rozwijać duchowości, nie można walczyć ze złym duchem, jeżeli człowiek nie posługuje się mocą Bożą.

Jest jeszcze jedna przyczyna tego braku skuteczności duchowego wychowania dziecka, wyzwolenia od działania złego ducha, wskazana przez test biblijny. Przyczynę tę wskazuje św. Marek, który stwierdza, że tego rodzaju złego ducha wypędza się tylko modlitwą (Mk 9,29)¹³. Dlatego tak ważna jest modlitwa egzorcyzmu w wychowaniu duchowym dziecka. W tego rodzaju modlitwie tkwi szczególna moc Boża. Jeśli w wychowaniu duchowym człowieka nie będzie odwołania się do tej modlitwy, wówczas wystąpią ogromne trudności w wypędzaniu złego ducha i rozwoju duchowości dziecka.

Powyżej sformułowane prawdy wskazują sposób kształtowania duchowości dziecka w rodzinie. Można je ująć w następującym podsumowaniu:

- wychowanie duchowe dziecka należy rozumieć jako umacnianie więzi dziecka z Bogiem,
- największą przeszkodą w rozwoju duchowym dziecka jest zły duch, który zawsze dąży do zniszczenia duchowości człowieka i tym samym oddzielenia go od Boga, czyli do tego, aby człowiek był potępiony,
- za rozwój duchowy dziecka szczególnie odpowiedzialny jest ojciec rodziny,

---

¹³ P. Kasilowski, *Modlitwa w Ewangelii św. Marka*, „Bobolanum” 1998, z. 2, s. 319-337.

- ze złym duchem człowiek może walczyć tylko mocą Bożą, która najlepiej objawia się w modlitwie egzorcyzmu.

**Fr Jerzy Kulaczkowski: Spiritual education of a child in the family
in the light of the Bible's selected texts**

In the light of biblical texts the main obstacle in the realization of man's spiritual life is the Evil spirit, who intends to destroy the man's spirituality and separate him from God. Additionally, there are other difficulties in the spiritual education of a child in the family, but the above difficulty is the gravest. The writer makes reference to three parallel texts in the synoptic Gospels which directly illustrate the truths connected with the spiritual education of a child in the family: Mt 17:14-23, Mk 9:14-32, Lk 9:37-43.

The spiritual education of a child equals strengthening the bonds of the child with God. Special role in the education is played by the father. This education should not underestimate the role of prayer, the prayer of exorcism included.